

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ТВОРАХ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Бойчук Н. В.,

магістрантка кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Сьогодні в українському літературознавстві твори М. Коцюбинського мають невмируще суспільне і естетичне значення. У своїх новелах, повістях, статтях письменник виступає як пристрасний викривач царського самодержавства, капіталістичного ладу, церкви і релігії, лібералізму. В протигагу темному паразитарному життю панівної верхівки він змальовує світлі образи трудівників, які свідчать про багату душу, високу мораль народу. М. Коцюбинський створив справжні шедеври, що піднесли українську прозу на вищий ідейно-художній рівень. З його ім'ям зв'язані поворотні моменти в історичному розвитку нашої літератури [1, с. 19].

Художню творчість М. Коцюбинського досліджувало багато критиків, літературознавців, серед яких слід виокремити дослідження Бондаренка Ю., Бугая С., Головченка Н., Гулакової С., Дем'яненка Л., Єфремова А., Жили С., Ковальчука О., Коляденка О., Логвиненка О., Луц Н., Михиди С., Міщенко Д., Погрібної Л., Поліщука Я., Янковича О., Яценка Т. та ін.

Відтворенню найскладніших моментів людської психології, найбільш прихованих порухів душі М. Коцюбинський підпорядкував

звичайні порівняння, поетичні антитези, метафори, зорові та слухові образи й малюнки, ритмічну, мелодійну, емоційно наснажену фразу, уривчастий діалог, пейзаж, витончену композицію, форму розповіді [2, с. 127].

В етюді «Цвіт яблуні» М. Коцюбинський розкриває складну гаму переживань, думок письменника, в якого вмирає єдина дитина. Навіть безнадійно хвора улюблена дитина, а потім смерть її не в силі виключити письменника з життя, зупинити спостереження за всім тим, що оточує його. Дочка існує для нього тільки жива? «Я дивлюсь на це воскове тіло, і дивний настрій обхоплює мене. Я почуваю, що воно мені чуже, що воно не має жодного зв'язку з моїм живим організмом, в якому тече тепла кров, що я кохаю не те, що я сумую не за ним, а за чимсь другим, живим, що лишилось у моїй пам'яті, відбилось там золотим промінням...» [4, с. 11]. Образ яблуневого цвіту – образ ніжності і краси природи – входить глибоко в почуття митця разом з особистим горем.

Улітку 1904 року Коцюбинський поїхав до Криму, де зібрав матеріал, на основі якого написав оповідання «У грішний світ» і «Під мінаретами». В одному з його автобіографічних листів читаємо: «Я дуже цікавився життям ченців як белетрист, звичайно, а не ям людина богомільна, і, виїздячи позаторік я жінкою до Криму, мав намір залишитися на довгий час у гірському монастирі Кузьми. Життя в монастирі Кузьми-Дем'яна, яке відтворене в новелі «У грішний світ», викликає в читача огиду. Письменник показує, що і тут, в «святomu місці», є такі, що панують, верховодять, а більшість терпить важкий визиск, нелюдське ставлення, приниження. В монастирі сварки, плітки. Навіть мовчазна, спокійна Юстина, і та має ворогів [5, с. 33].

Коцюбинський створює образ егоїстичної, деспотичної, людиноненависної ігумені, яка живе в розкошах, а своїх підданих морить голодом. Ненажерлива ігуменя виганяє з монастиря «у грішний світ»

Юстину, Варвару, Марту за те, що вони їли малину, збираючи її. Юстина, покинувши монастир, почувала себе пригніченою. Вона не могла раптом порвати з тим середовищем, з яким не зжилася. Зате «Варвара ступала тверді уперто, мов рвала пута. Зсунула брови, стисла уста і ціпком стукала в землю. Ні разу не стала, не озирнулася. Вся постать стояла далі від раю, ближче до грішного світу». Чим далі віддалялись сестрички від монастирі тим більше збуджувались в їх серцях людські, здорові почуття, занедбані «в раю». Вони ставали життєрадісними, сповнялись ні рою в те, що «у грішному світі» знайду я своє щастя.

У 1900-х роках М. Коцюбинський бере особливо активну участь в громадському житті. З 1902 по 1904 р. він був членом Чернігівської губернської ученої архівної комісії. Він намагався наблизити роботу комісії до потреб життя, спрямовувати її дії на прогресивні, демократичні позиції. Разом з іншими членами цієї комісії Коцюбинський складає «Програму для збирання відомостей археологічних, історичних та етнографічних по Чернігівській губернії», вступні зауваження в якій та два розділи про народну словесність і про бандуристів (кобзарів), лірників належить йому. У цей же час письменник збирає матеріали про Г. Успенського, їде в Полтаву як делегат від чернігівської громадськості на відкриті пам'ятника І. Котляревському [6].

Активне листування, статті, громадське діяльність Коцюбинського в 900-х роках дають широке уявлення про еволюцію його літературно-естетичних і суспільно-політичний поглядів. Особливу увагу звертає на себе лист М. Коцюбинського і М. Чернявського до українських письменників (початок 1903 р.), написаний з приводу організації альманаху «З потоку життя». «За сто літ існування новіша література наша (з причин, вияснення яких належить до історії) жила переважно селом, сільським побутом, етнографією, говорилося в листі-заклику. – Селянин, обставини його життя, його нескладна здебільшого психологія –

от майже і все, над чи працювала фантазія, з чим оперував досі талант українського письменника» [7, с. 28]. Автори листа вважали, що цим обмежуватись не можна, і закликали українських письменників піднести рідну літературу до вищого рівня, наблизити її до вимог часу: «...Читач має прав сподіватися й од рідної літератури ширшого поля обсервації, вірного малюнку різних сторін життя усіх, а не одної якої верстви суспільності, бажав би зустрітись в творах його письменства нашого з обробкою тем філософічних, соціальних, психологічних, історичних і інших» [3, с. 23].

М. Коцюбинський закликав своїх колег по перу творити велику літературу, домогтися широкого охоплення подій і явищ суспільного життя, надати їй глибокого громадського звучання, вивести її на нові шляхи з тим, щоб якомога повніше задовольнити естетичні смаки і потреби читача. У роки першої російської революції Коцюбинський стояв на позиціях відданого інтересам народу письменника-борця. Він уважно слідкував за ходом подій, давав їм вірну оцінку, брав активну участь в громадсько-політичному житті, викривав облудну політику царизму, стверджував необхідність революції, покладав на неї великі надії [9, с. 240].

М. Коцюбинський був великим оптимістом, ніколи не втрачав віри в людей, у перемогу добра над злом, світла над темрявою. Все своє свідоме життя він протестував проти всякої кривди, гніту і несправедливості, гаряче закликав до боротьби за краще майбутнє, непримиренно ставився до реакційних сил [8, с. 29].

З огляду на сказане, можна стверджувати, що М. Коцюбинський у ранніх оповіданнях формування характерів, поведінку людей обумовлює певними життєвими обставинами, боляче реагує на тяжку долю селян, намагається вказати засоби до поліпшення їх становища, дає правдиві соціально-побутові малюнки дійсності. Однак в ідейно-художньому

відношенні ці твори слабкі. Чи не найбільшою вадою їх є неприхована тенденційність з позицій народництва, оголений дидактизм, відсутність в них справжніх людських характерів.

Література:

1. Єфремов С. Коцюбинський: критично-біографічний нарис з додатком автобіографії Коцюбинського. – К.: Слово, 1922. 173 с.
2. Калениченко Н. Михайло Коцюбинський: нарис життя і творчості. К.: Дніпро, 1984. 189 с.
3. Листи до М. Коцюбинського. Т. 3: Карманський-Мочульський / авт. проекту видання Ю. Р. Коцюбинський; упор. та коментарі В. Мазного; відпов. ред. тому М. Коцюбинська; Чернігівський літ.-меморіал. музей-заповідник ім. М. М. Коцюбинського; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ніжин: Аспект, 2002. 480 с.
4. Могилянський М. М. Коцюбинський: (до біографії письменника). Чернігів: Десенські Хвилі, 1919. 16 с.
5. Скачков А. Стилістика портрету в текстах М. Коцюбинського // Вивчаємо українську мову та літературу. 2008. Квітень (№ 11). С. 33–38.
6. Шарова Т. М., Шаров С. В. Досвід професійної підготовки студентів кафедрою української і зарубіжної літератури у галузі освіти та філології // Українська література в загальноєвропейському контексті: зб. наук. пр. (2). 2019. С. 255–261.
7. Шарова Т. М. Літературний процес 20-х років ХХ століття і механізми формування політичного дискурсу. European 164 Applied Sciences. ORT Publishing. Stuttgart. 2018. № 2. С. 28–30.
8. Янкович О. Психологія літературного героя у контексті психології особистості: урок-компаративне дослідження за творами К. Гамсуна та М. Коцюбинського // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2009. № 3. С. 29–34.

9. Sharova T., Posadna T. Самобутність та оригінальність української прози 20-30-х років XX ст. // Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series. 2018. Т. 2. № 69. С. 239–242.

МІЖМИСТЕЦЬКА ВЗІСМОДІЯ У ПРОЗОВОМУ ТВОРІ Т. ШЕВЧЕНКА «МУЗИКАНТ»

Григор'єва В. В.,

*магістрантка кафедри української та зарубіжної
літератури і порівняльного літературознавства
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна*

Спадщина Т. Шевченка, а саме його прозові твори про мистецтво, є поза сумнівом джерелом відомостей про музику. Таким найяскравішим джерелом відомостей про музичне життя Російської імперії середини XIX століття є повість «Музикант».

Розповіді про музику і музикантів дають можливість, хоч і фрагментарно, відновити картину побутування творів європейських композиторів у культурі того часу, зокрема шляхи їх поширення, особливості виконання й ставлення до них публіки.

Шевченко, маючи тонкий музичний смак, бездоганно образно-музичну пам'ять, особливо захоплювався імпровізаціями на теми українських пісень. Своєю афективною реакцією на музику, яка породжувала в його уяві численні візуальні образи, він часто наділяв персонажів повістей, розкриваючи таким чином психологічні особливості власної натури. Наприклад, репетиції кріпосного оркестру, їх сприйняття героїнею це сприйняття музики самим Шевченком: «Моему больному